

LEZINGENCYCLUS "DE VOORLOPERS VAN SPINOZA"

Francis Bacon en Spinoza

Dr. Jo Van Cauter

**Francis Bacon,
de kunstenaar**

Francis Bacon, de filosoof (1561-1626)

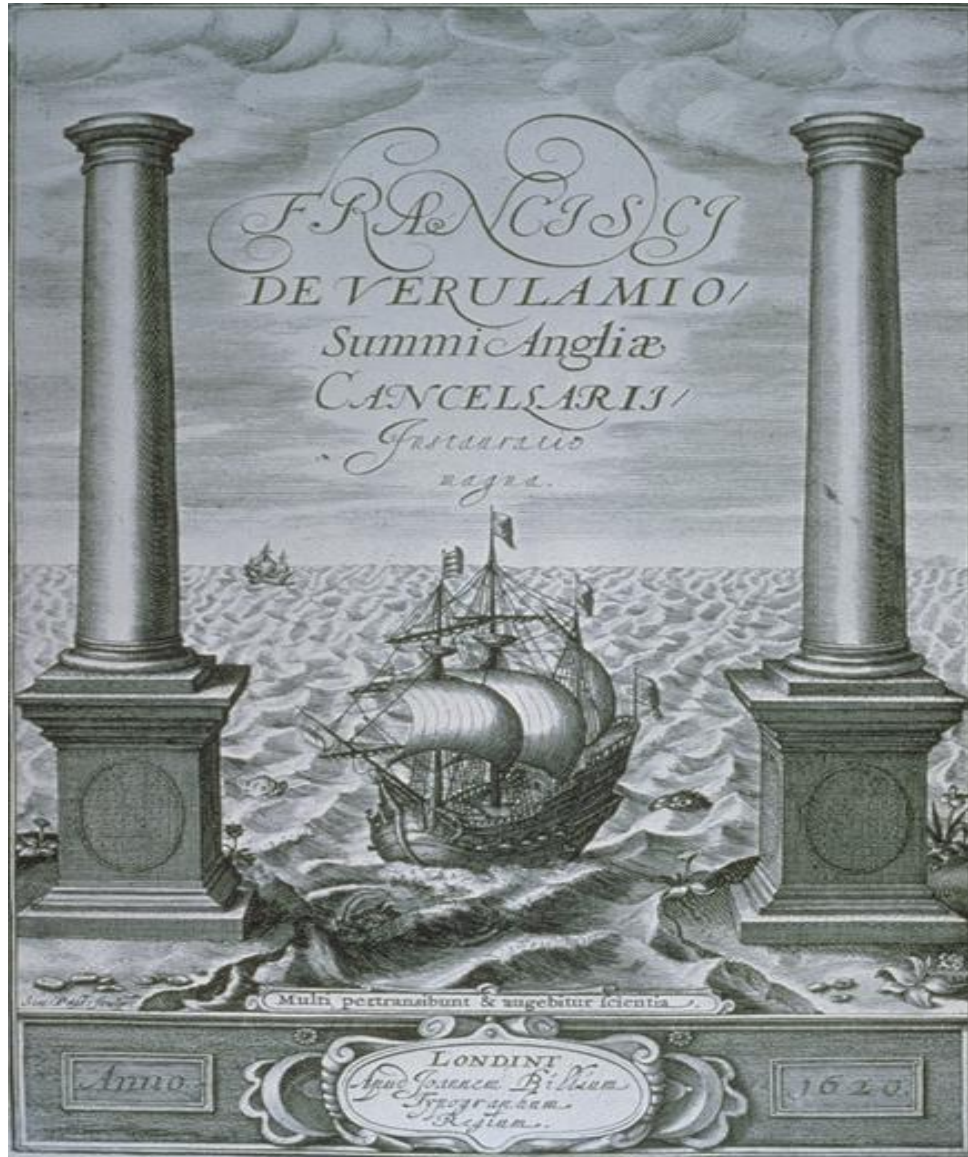
Francis Bacon (1561-1626): jurist, politicus, filosoof

- studeert filosofie en rechten in Cambridge en Londen; **politieke loopbaan**: House of Commons (parlementariër van 1581 tot 1621); Attorney General (1613); Lord Chancellor & Lord Verulam (1618 - verheffing tot baron & lid van het Hogerhuis); 1st Viscount St. Albans (1621)
- 1621: Verliest zijn posities (verdacht van corruptie), werkt verder aan zijn **filosofische geschriften**: *Essays*; *The Historie of the Raigne of King Henrie the Seuenth*, *De Sapiente Veterum*, ***Instauratio Magna*** (*The Advancement of Learning*, *De Augmentis Scientiarum*; *Novum Organon*, *Historia naturalis et experimentalis*; *Sylva Sylvarum*); *New Atlantis*
- Instauratio Magna ('het grote herstel')
- experimentele filosoof: inductie; idolen
- Legendes: Shakespeare? Dood?
- Thomas Hobbes werkt als assistent onder Bacon

He died at Lord Arundel's house on April 9, 1626 as the result of a chill or bronchitis, and was buried at St. Michael's Church, St. Albans. However, when his tomb was examined by his successor, the second Lord Verulam, it was found to be empty! Udney says he had a feigned death, the customary practice of philosophers in order to conceal their identity by disappearing from one part of the world and reappearing in another part under a new name and appearance. We shall see later that Bacon has two subsequent feigned deaths, as Prince Rakoczy and as Comte de St. Germain.

Bacons 'Great Renewal of Learning' / 'Instauration Magna'

"For why should a few received authors stand up like Hercules columns, beyond which there should be no sailing or discovering"

[cf. *Advancement of Learning*, dedication note to James I]

Bacon's 6-delige project/plan:

1. **The Divisions of the Sciences**: een overzicht van alle kennisondernemingen/wetenschappen, hun huidige staat, en vooral hun tekortkomingen [cf. *The Advancement of Learning/ De Augmentis Scientiarum*]
2. **The New Organon; or Directions concerning the Interpretation of Nature**: de inductieve methode als model voor de complete heropbouw van alle kennisondernemingen/wetenschappen [cf. *Novum Organum, onafgewerkt*]
3. **The Phenomena of the Universe; or a Natural and Experimental History for the foundation of Philosophy**: uiteenzetting en illustraties van 'natural histories' als de basis van de nieuwe natuurfilosofie [*Historia naturalis et experimentalis: Historia ventorum & Historia vitae et mortis*]
4. **The Ladder of Intellect**: bedoeld als een praktische, stapsgewijze handleiding die laat zien hoe de menselijke geest vanuit specifieke waarnemingen kan opklimmen naar algemene principes en axioma's, zonder voorbarige, onjuiste conclusies te trekken
5. **The Forerunners; or Anticipations of the New Philosophy**: bedoeld als een verzameling van potentieel nuttige inzichten over natuurverschijnselen die waren ontwikkeld met behulp van 'ordinary reason' [en niet d.m.v. de inductieve methode]
6. **The New Philosophy; or Active Science**

Bacon's 'Great Renewal of Learning' centrale idee: de eenheid van wetenschap

"**natural philosophy** has been made merely a passage and bridge to something else. And so **this great mother of the sciences has with strange indignity been degraded to the offices of a servant...**" (N.O., aph. 80, book one)

"**natural philosophy ought to be esteemed the great mother of the sciences.** For all arts and all sciences, if torn from this root, though they may be polished and shaped and made fit for use, yet they will hardly grow." (N.O., aphorism 79, book one)

"Meanwhile let no man look for much progress in the sciences - especially in the practical part of them - unless **natural philosophy be carried on and applied to particular sciences**, and particular sciences be carried back again to natural philosophy. For want of this, astronomy, optics, music, a number of mechanical arts, medicine itself — nay, what one might more wonder at, moral and political philosophy, and the logical sciences - altogether lack profoundness, and merely glide along the surface and variety of things". (Ibid.)

"It may also be asked (in the way of doubt rather than objection) **whether I speak of natural philosophy only, or whether I mean that the other sciences, logic, ethics, and politics, should be carried on by this method. Now I certainly mean what I have said to be understood of them all**" (N.O. 127, book one)

De eenheid van wetenschap

- ✓ Natuurwetenschap tijdens oudheid/scholastiek nooit een goal *an sich*; eerder 'servant' van andere disciplines [zo stelt Bacon]
 - De 'ancients' gebruiken natuurfilosofie vooral om ethische/politieke problemen te settelen
 - De 'scholastics' gebruiken natuurwetenschap vooral ter vindicatie van hun geloofssysteem

- ✓ Werkelijke vooruitgang vereist daarentegen:
 - Primaire focus op de ontwikkeling van natuurfilosofie
 - **Het funderen en modelleren van alle andere wetenschappen (inclusief ethiek en politiek) op de natuurwetenschappelijke praktijk**

De eenheid van wetenschap: de natuurwetenschap als moeder van alle andere wetenschappen

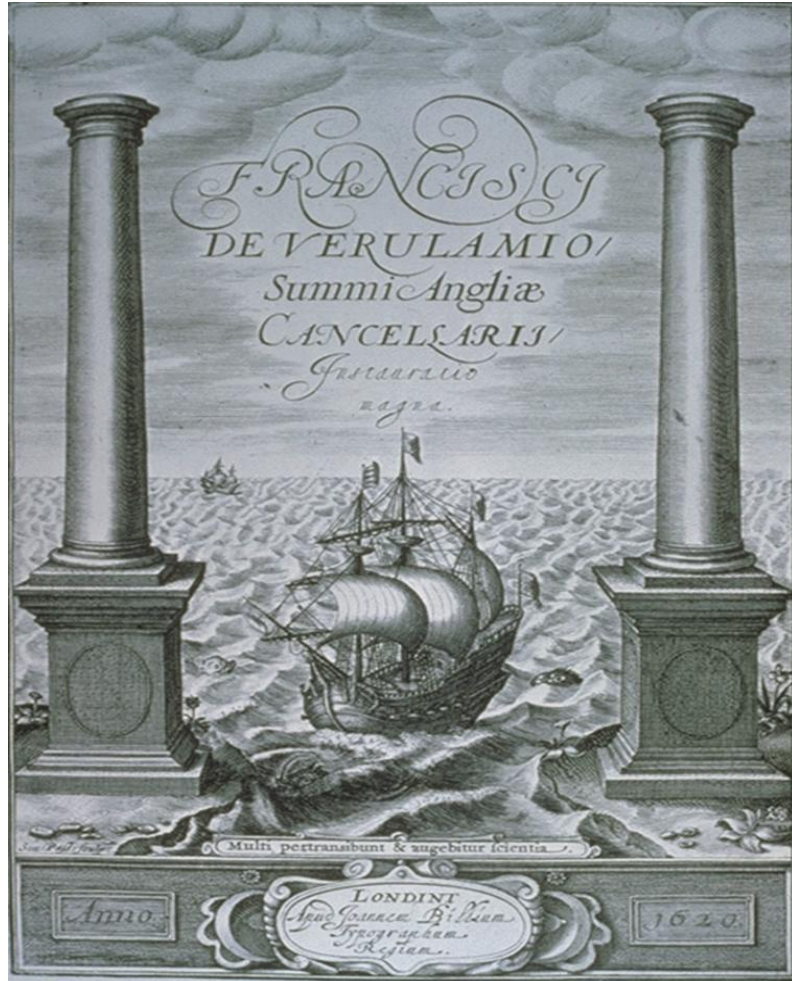
Ideaal dat later ook bij vele andere vroegmodernisten terugkeert:

- 'all philosophy is like a tree, whose roots are metaphysics, whose trunk is physics, and whose branches, which grow from this trunk, are all of the other sciences, which reduce to three principle sciences, namely medicine, mechanics, and morals' (Descartes, *Principia*)
- "this knowledge (i.e. knowledge of substance/nature) contains the true Ethics and Politics" (Spinoza, *TTP*)

Maar: Descartes en Spinoza funderen natuurwetenschap metafysisch; Bacon empiricistisch/experimenteel!

Bacons "Great Renewal of Learning"

presenteert een systematisch alternatief op de aristoteliaanse/scholastieke visie op wetenschap

Bacon identificeert 3 vormen van 'false philosophy':

- (1) 'Sophistical brand of philosophy'
- (2) 'Empirical brand of philosophy'
- (3) 'Superstitious brand of philosophy'

"The root of errors and false philosophy is of three kinds: the Sophistical, the Empirical, and the Superstitious" (NO,I, 62)

1. Bacons kritiek op “Sophistical/Rational philosophy”

“the Rational School of philosophers snatches from experience a variety of common instances, neither duly ascertained nor diligently examined and weighed, and **leaves all the rest to meditation and agitation of wit**” (NO I, 62)

kritiek op

- (i) **ongefundeerde theoretische speculatie** (en vruchteloze/eindeloze ‘disputatio’)
- (ii) **gebrekkig empirisme**

Meer specifiek:

- a) Kritiek op de Aristotelische en scholastieke logische methode: **sylogisme**
- b) Kritiek op geloof in de fundamentele betrouwbaarheid van menselijke cognitie – Bacons **‘idols of the mind’**

a. Kritiek op de Aristotelische en scholastieke logische methode: het syllogisme

“The syllogism is not applied to the first principles of sciences, and is applied in vain to intermediate axioms, being no match for the subtlety of nature. **It commands assent therefore to the proposition, without reference to things**” (NO I XIII)

Syllogisme?

Premisse 1 (major):

Alle mensen zijn sterfelijk

Premisse 2 (minor):

Socrates is een mens

Conclusie:

Socrates is sterfelijk

Premisse 1 (major):

Alle mensen zijn centaurs

Premisse 2 (minor):

Socrates is een mens

Conclusie:

Socrates is een centaur

24 verschillende 'valide' vormen van
syllogistisch denken:

All mortals die (All M are P)
All men are mortals (All S are M)
All men die (All S are P)

No reptile has fur. (MeP)
All snakes are reptiles. (SaM)
No snake has fur (SeP)

All rabbits have fur. (MaP)
Some pets are rabbits. (SiM)
Some pets have fur (SiP)

No homework is fun (MeP)
Some reading is homework. (SiM)
Some reading is not fun (SoP)

All cats are mammals (PaM)
Some pets are not mammals (SoM)
Some pets are not cats (SoP)

**"A syllogism is an argument in
which, certain things being posited,
something other than what was
laid down results by necessity
because these things are so."**

**(Aristoteles, Prior Analytics,
24b19-20)**

“The syllogism consists of propositions, propositions consist of words, words are symbols of notions. Therefore if **the notions themselves (which is the root of the matter) are confused and overhastily abstracted from the facts**, there can be no firmness in the superstructure. Our only hope therefore lies in a true induction.” (*Novum Organum*, I XIV)

“**There is no soundness in our notions**, whether logical or physical. Substance, Quality, Action, Passion, Essence itself, are not sound notions; much less are Heavy, Light, Dense, Rare, Moist, Dry, Generation, Corruption, Attraction, Repulsion, Element, Matter, Form, and the like; but all **are fantastical and ill defined.**” (NO I XIV)

Vraag: speelt de empirie bij Aristoteles (en bij uitbreiding de scholastici) dan geen belang bij de formulering van proposities/axioma's?

Zeker en vast: "Science and art come to men through experience" (Aristoteles, Metaphysica, 918a)!

Maar: empirische kennis [**'knowledge of fact'**] op zichzelf beschouwd steeds onvoldoende betrouwbaar; wetenschappelijke kennis is voor Aristoteles altijd **'knowledge of reasoned fact'**

- het empirisch materiaal wordt steeds opgenomen in een deductief systeem van metafysisch gefundeerde 'eerste beginselen' of axioma's
- empirische kennis kan theorieën hoogstens illustreren [maar niet articuleren/genereren]

b. Kritiek op geloof in de fundamentele betrouwbaarheid van het menselijk verstand/intellect

Bacons **theorie van de 'idolen'**: filosofen zijn onvoldoende bewust van de dwalingen inherent aan menselijke cognitie

“There are four classes of Idols which beset men's minds. To these for distinction's sake I have assigned names, calling the first class *Idols of the Tribe*; the second, *Idols of the Cave*; the third, *Idols of the Market Place*; the fourth, *Idols of the Theater*.” (NO I XXXIX)

“The Idols of the Tribe have their foundation in human nature itself, and in the tribe or race of men. For it is **a false assertion that the sense of man is the measure of things**. On the contrary, all perceptions as well of the sense as of the mind are according to the measure of the individual and not according to the measure of the universe. And the human understanding is like a false mirror, which, receiving rays irregularly, distorts and discolors the nature of things by mingling its own nature with it.”
(NO I XLI)

- **bedriegelijkheid van zowel de rede als de zintuigen** [tonen hoe wij de wereld zien, niet hoe de wereld werkelijk is]
- “The human understanding is unquiet; it cannot stop or rest, and still presses onward, but in vain. Therefore it is that we cannot conceive of any end or limit to the world, but always as of necessity it occurs to us that there is something beyond.... **the human understanding being unable to rest still seeks something prior in the order of nature**. And then it is that in struggling toward that which is further off it falls back upon that which is nearer at hand, namely, on **final causes**, which have relation clearly to the nature of man rather than to the nature of the universe”
- neiging om te **abstraheren tot in het oneindige**
- We **veronderstellen meer orde in de dingen** dan dat er werkelijk is

“The Idols of the Cave are the idols of the individual man. For everyone (besides the errors common to human nature in general) has a cave or den of his own, which refracts and discolors the light of nature, owing either to his own proper and peculiar nature; or to his education and conversation with others; or to the reading of books, and the authority of those whom he esteems and admires; or to the differences of impressions, accordingly as they take place in a mind preoccupied and predisposed or in a mind indifferent and settled; or the like. So that **the spirit of man (according as it is meted out to different individuals) is in fact a thing variable and full of perturbation**, and governed as it were by chance. Whence it was well observed by Heraclitus that men look for sciences in their own lesser worlds, and not in the greater or common world.” (NO I XLII)

- ✓ dwalingen/vooroordelen inherent aan individuen
- ✓ Diverse oorzaken: de mentale en fysieke constitutie van een persoon, de plaats en cultuur waarin een individu opgroeit, enzovoort

“There are also Idols formed by the intercourse and association of men with each other, which I call **Idols of the Market Place**, on account of the commerce and consort of men there. For it is by discourse that men associate, and words are imposed according to the apprehension of the vulgar. And therefore the ill and unfit choice of words wonderfully obstructs the understanding. Nor do the definitions or explanations wherewith in some things learned men are wont to guard and defend themselves, by any means set the matter right. But words plainly force and overrule the understanding, and throw all into confusion, and lead men away into numberless empty controversies and idle fancies.” (NO I XLIII)

- ✓ filosofische problemen, verwarring, en vooroordelen die gepaard gaan met **taal** (bijvoorbeeld concepten die nergens naar verwijzen)

“Lastly, there are Idols which have immigrated into men's minds from **the various dogmas of philosophies**, and also from wrong laws of demonstration. These I call **Idols of the Theater**, because in my judgment all the received systems are but so many stage plays, representing worlds of their own creation after an unreal and scenic fashion. Nor is it only of the systems now in vogue, or only of the ancient sects and philosophies, that I speak; for many more plays of the same kind may yet be composed and in like artificial manner set forth; seeing that errors the most widely different have nevertheless causes for the most part alike. Neither again do I mean this only of entire systems, but also of many principles and axioms in science, which by **tradition, credulity**, and negligence have come to be received.” (NO I XLIV)

- ✓ Corrumpering van de geest door ‘verdorven’ filosofische tradities/methoden; blind vertrouwen op autoriteiten (vb. Aristoteles, Thomas)

2. Bacons kritiek op bestaande "Empirical philosophy"

"There is also another class of philosophers who, having bestowed much diligent and careful labor on a few experiments, have thence made bold to educe and construct systems, wresting all other facts in a strange fashion to conformity therewith." (NO I 62)

- focus doorgaans op een beperkt aantal observaties of experimenten
- onvoldoende bewustzijn van de bedrieglijkheid van de senses [cf. idols of the tribe]: "the assertion that human sense is the measure of things is false" (OFB XI, 79).

Dus: gebrek aan systematiek: empirisch onderzoek niet ingebed in **1 coherente methode** [die rekening houdt met de idols]

Bacons inductieve methode moet dit opvangen

3. Bacons kritiek op " Superstitious philosophy"

"there is yet a third class, consisting of those who out of faith and veneration mix their philosophy with theology and traditions; among whom the vanity of some has gone so far aside as to seek the origin of sciences among spirits." (62, book one)

→ o.a. aanval op zij die natuurwetenschap en theologie vermengen

- "some of the moderns have with extreme levity indulged so far as to attempt to found a system of natural philosophy on the first chapter of Genesis, on the book of Job, and other parts of the sacred writings, seeking for the dead among the living; which also makes the inhibition and repression of it the more important, because from **this unwholesome mixture of things human and divine there arises not only a fantastic philosophy but also a heretical religion**. Very meet it is therefore that we be sober-minded, and **give to faith that only which is faith's.**" (NO I 65)

wie natuurfilosofie fundeert op de bijbel dwaalt!

- "the speculations of those who have taken upon them to deduce the truth of the Christian religion from the principles of philosophers, and to confirm it by their authority all the while disparaging things divine by mingling them with things human." (NO I 89)

wie het geloof afmeet aan filosofische [lees: rationale] standaarden, dwaalt eveneens

-
- “natural philosophy is, after the word of God, at once the surest medicine against superstition and the most approved nourishment for faith, and therefore she is rightly given to religion as her most faithful handmaid, since **the one displays the will of God, the other his power**” (89, book one)

Dus:

- ✓ scherpe demarcatie tussen natuurwetenschap [book of nature] en theologie [book of inspiration]:
 - de natuur leert ons de macht van de creator: de studie van de natuur leidt ons finaal tot reflecties over een eerste oorzaak/creator: “knowledge of Gods creations yields wonder at His workings”
 - maar het is de bijbel die ons inzicht geeft in Gods wil (d.w.z. in gods plan voor de mens)
- ✓ beide ‘boeken’ hebben hun eigen domein/functie maar zijn allebei cruciaal voor de verering van God
- ✓ Bacons boodschap is niettemin duidelijk:
de studie van de natuur houdt geen gevaar in voor het geloof, integendeel; theologen moeten zich dus niet kritisch opstellen tegenover het kennisbedrijf!

The knowledge of man "is as the waters, some descending from above, and some springing from beneath; the one informed by the light of nature, the other inspired by divine revelation" (Adv. Learn., 189).

→ **tot zover het 'destructieve' deel van de Instauratie**

- pleidooi voor de eenheid van wetenschap & het funderen en modelleren van alle andere wetenschappen op de natuurwetenschappelijke praktijk
- kritiek op 3 vormen van 'false philosophy'
 - (1) 'Sophistical brand of philosophy'
 - (2) 'Empirical brand of philosophy'
 - (3) 'Superstitious brand of philosophy' [demarcatie wetenschap & theologie]
- bezwaren tegen een onstuimig gebruik van zowel de rede als de zintuigen; idolen van het denken

→ **in het 'constructieve' deel presenteert Bacon zijn nieuwe methode voor het interpreteren van de natuur: inductie**

- "The formation of ideas and axioms by **true induction is no doubt the proper remedy to be applied for the keeping off and clearing away of idols**"
(NO I XL)

Baconian Induction

Algemene idee: “making a true and lawful marriage between the empirical and the rational faculties”

Hoe: “the true method of experience first lights the candle, and then by means of the candle shows the way; commencing as it does with experience duly ordered and digested, not bungling or erratic, and from it educing axioms, and from established axioms again new experiments” (82, book one)

- 1) Starting with experience duly ordered → natural and experimental histories
- 2) Gradually deducing axioms → via de inductieve methode
- 3) These axioms indicate to new particulars and experiments

Stap 1: het opstellen van 'natural and experimental histories'

"all the particulars which pertain to the subject of inquiry shall, by means of Tables of Discovery, apt, well arranged, and, as it were, animate, be drawn up and marshaled; and the mind be set to work upon the helps duly prepared and digested which these tables supply." (NO I 102)

In essentie: **het massaal verzamelen en organiseren van empirische data over een bepaald natuurlijk fenomeen**; instrumenten en experimenten verlenen hierbij "methodological assistance for the senses"

- History of the heavens, comets, rainbows, air, wheather
- History of motions of the globe
- History of fire
- History of smell
- History of music
- History of gardening, fishing, hunting
- History of athletics
- History of dreams
- History of the art of war
- History of the nature and power of numbers

 Universiteit Utrecht

→ wetenschap als een collectieve en gradueel ontwikkelende onderneming

Stap 2: toepassen van inductie

“by **successive steps** not interrupted or broken, we rise from particulars to lesser axioms; and then to middle axioms, one above the other; and last of all to the most general”. (NO I 104)

Op basis van de massale data collectie over een fenomeen, heel geleidelijk conclusies treffen over de essentiële vorm/oorzaak van dit fenomeen

Hoe?

“the induction which is to be available for the discovery and demonstration of sciences and arts, must analyze nature by proper **rejections and exclusions**; and then, after a sufficient number of negatives, come to a conclusion on the affirmative instances — which has not yet been done or even attempted” (NO I 105)

→ **inductie d.m.v. een gradueel proces van uitsluiting/exclusie: niet-noodzakelijke constituenten van een fenomeen worden geëlimineerd**

Stap 3: uit de bekomen axioma's ['forms'] nieuwe experimenten, nieuwe bevindingen afleiden

De idee hier is dat we de essentiële vorm ook constant gaan **fact-checken aan de hand van nieuw empirische materiaal en nieuwe experimenten** zodoende hun empirische geldigheid (in alle omstandigheden) te kunnen bevestigen

Universiteit Utrecht

Baconian Induction

“the true method of experience first lights the candle, and then by means of the candle shows the way; commencing as it does with experience duly ordered and digested, not bungling or erratic, and from it educing axioms, and from established axioms again new experiments” (82, book one)

- 1) Starting with experience duly ordered → natural and experimental histories
- 2) Gradually deducing axioms → via de inductieve methode
- 3) These axioms indicate to new particulars and experiments

Opzet: de zoektocht naar het wezen/essentiële vorm [noodzakelijke constituenten] van natuurlijke verschijnselen; **inzicht in deze vormen, moet ons vervolgens ook toelaten deze verschijnselen te reproduceren & manipuleren**

Resultaat: een actieve, operatieve wetenschap die de mens het vermogen heeft effecten te produceren [en dus ook zijn omstandigheden te transformeren]

cf. **Knowledge is power:** kennis moet steeds gericht zijn op nut/utiliteit (de creatie van nieuwe waarheden en nieuwe artefacten die het menselijk bestaan ten goede komen)

'power is knowledge' gevisualiseerd: Bacons *New Atlantis*

Bensalem en 'The House of Solomon'

"The end of our foundation is the knowledge of causes, and secret motions of things; and the enlarging of the bounds of human empire, to the effecting of all things possible."

"We have also a number of **artificial wells and fountains**, made in imitation of the natural sources and baths; as tinted upon vitriol, sulphur, steel, brass, lead, nitre, and other minerals. And again we have little wells for infusions of many things, where the waters take the virtue quicker and better, than in vessels or basins. **And amongst them we have a water which we call Water of Paradise**, being, by that we do to it made very sovereign for health, and **prolongation of life**.

"We have also great and spacious houses where we **imitate and demonstrate meteors**; as snow, hail, rain, some artificial rains of bodies and not of water, thunders, lightnings; also generations of bodies in air; as frogs, flies, and divers others. [...]"

Voor ons van belang: Bacon associeert de experimentele praktijk steeds met een afwijzing van doelloorzaken in de natuurkunde

- experimenten leren ons vooral de centraliteit van 'efficiënte causatie' bij het tot stand komen/verklaren van natuurlijke processen

"**microscopes**, lately invented, which (by remarkably increasing the size of the specimens) **reveal the hidden, invisible small parts of bodies, and their latent structure and motions**. By their means the exact shape and features of the body in the flea, the fly, and worms are viewed, as well as [...] motions not previously visible, to our grate amazement." (*Novum Organum*, II.39)

cf. natuurwetenschap wordt 'mechanistisch': **materie** (uitgebreidheid) en **beweging** (bewegingswetten) als de centrale verklaringsprincipes die het gedrag en de interactie van lichamen dicteren/verklaren

- doelloorzaken "obviously come from the nature of man rather than of the universe"; **doelloorzaken als een idool van de geest** : "the human intellect being unable to stop still lusts after things still better known to nature. But then straining for what is further off it falls back on something closer to, namely final causes". (*Novum Organum*, pp. 85–87)

Bacons innovatie en moderniteit:

1. Presenteert als eerste **een systematische kritiek op de scholastieke filosofie** [en dit op diverse niveau's]: verwerping van **sylogisme**, verwerping van **doeloorzaken** in de natuurkunde, van **blind vertrouwen in autoriteiten** [Aristoteles], **kritiek op vermengen van wetenschap en theologie**
2. Claimt als een van de eerste vroegmoderne denkers dat **een totale hervorming van de natuurwetenschappelijke methode** aan de orde is [Bacon komt die eer toe, niet Descartes]
3. Hij toont als een van de eersten aan dat **empirische kennis** in al haar vormen [natural histories, observaties, experimenten] een **legitiem fundament is van betrouwbare kennis** [mits de correcte methode wordt gehanteerd]
4. Bacons bedoeling is niet zozeer het presenteren van 1 nieuwe inhoudelijke theorie; zijn 'Instauratie' beoogt in essentie:
 - ✓ inzicht te bieden in de cognitieve dwalingen van het denken [idols]
 - ✓ aantonen hoe we via filosofische methode [inductie] deze gebreken kunnen remediëren
5. Bacon presenteert het wetenschapsbedrijf als een collectieve onderneming [niet het werk van 'lone geniuses'] met grote maatschappelijke verantwoordelijkheid
 - ✓ cf. "knowledge for the benefit and use of life"; "for human utility and power"

Ondanks het feit dat Bacon uitdrukkelijk afstand doet van rationalistische benaderingen a la Spinoza [die een deductieve logica omarmen vertrekkende vanuit 'eerste principes' van het denken] zien we niettemin fundamentele elementen die we later ook bij Spinoza terugvinden:

- ✓ De eenheid van de wetenschappen: de primauteit van de natuurfilosofie + modelleren van ethiek en politiek op de natuurwetenschappelijke praktijk [cf. Ethica & Spinoza's politieke werken]
- ✓ Verwerping van doelloorzaken/substantiële vormen in de natuurkunde [cf. Ethica I, appendix]
- ✓ Reflectie op de zwaktes/sterktes van menselijke cognitie (zintuigen en rede) [cf. Ethica & TTP: gevaren van de verbeelding; macht *maar ook onmacht van de rede*]
- ✓ Scherpe demarcatie tussen natuurwetenschap/filosofie & theologie [cf. TTP]

Maar wat zegt Spinoza nu eigenlijk zelf over de Baconiaanse nalatenschap?

Spinoza's correspondentie/briefwisseling to the rescue!

Spinoza's correspondentie met Henry Oldenburg (1661)

Oldenburg: "ik vraag u dan zeer vriendelijk [...] welke tekortkomingen gij in de filosofie van Descartes en Bacon opmerkt, en hoe die volgens uw oordeel weggenomen kunnen worden" (Ep. 1)

Spinoza: "Ofschoon het mijn gewoonte niet is fouten van anderen bloot te leggen, zal ik u ook hierin terwille zijn. De eerste dan en de voornaamste is, dat zij zo ver zijn afgedwaald van het juiste inzicht in **de eerste oorzaak en de oorsprong van alle dingen**. De tweede, dat ze niet hebben begrepen wat de ware natuur van **de menselijke geest** is. De derde, dat ze **de ware oorzaak van het menselijk dwalen** nooit hebben achterhaald. Hoe hoogst noodzakelijk een juist inzicht in deze drie problemen is, wordt slechts miskend door hen die totaal verstoken zijn van iedere scholing en zin voor wetenschap. Dat ze zijn afgedwaald van een juist begrip betreffende de eerste oorzaak en de menselijke geest, valt gemakkelijk op te maken uit de waarheid van de drie bovengenoemde stellingen; daarom ga ik ertoe over alleen hun derde fout te belichten." (Ep. 2)

Cf. Bacon poneert systematisch de notie van **een transcendente God die buiten de natuur bestaat & d.m.v. een scheppingsdaad de natuur heeft gecreëerd**. Het is volgens Spinoza evident dat een dergelijke visie conflicteert met Spinoza's eigen substantiebegrip; een fundamentele ontologische dwaling die noodzakelijkerwijze ook een verkeerd begrip van de menselijke geest teweegbracht

Spinoza: “Over Bacon wil ik niet veel zeggen, want hij spreekt hierover zeer verward en bewijst bijna niets; hij stelt alleen maar. Want **in de eerste plaats** veronderstelt hij dat het menselijk verstand, behalve door de bedriegelijkheid van de zintuigen, alleen al door zijn natuur bedrogen wordt en zich alles voorstelt naar analogie van zijn eigen natuur en niet naar analogie van het universum, zodat het voor de stralen der dingen als het ware een oneffen spiegel is, die zijn natuur vermengt met die der dingen enz. **Ten tweede** dat het menselijk verstand krachtens zijn eigen natuur geneigd is tot abstractie en zich datgene wat veranderlijk is voorstelt als bestendig enz. **Ten derde**, dat het menselijk verstand steeds verder wil en niet tot stilstand of rust kan komen. De oorzaken van het menselijk dwalen die hij **verder** nog aanwijst, kunnen gemakkelijk allen herleid worden tot deze ene van Descartes, namelijk dat de menselijke wil vrij is en verder rijkt dan het verstand, of zoals de wijsgeer uit Verulam zelf (aforisme 49) minder helder zegt, dat het licht van het verstand niet droog is, maar met de olie van de wil wordt gevoed.” (Ep. 2)

Spinoza in 1-4 verwijst uitdrukkelijk naar Bacons bespreking van de idolen in *Novum Organum*. Het menselijk verstand:

- (i) corrumpeert van nature ons begrip van externe dingen (aforisme 41)
- (ii) heeft de neiging tot abstractie/ongefundeerde speculatie (aforisme 51)
- (iii) heeft de neiging om verklaringen te verzinnen die verder gaan dan gerechtvaardigd; Bacon linkt dit met de tendens om doelloorzaken in te roepen (aforisme 48)
- (iv) wordt gecorrumpeert door een vrije wil die de conclusies van de rede kan negeren/overrulen

Spinoza vervolgt: "Hier dient opgemerkt te worden dat Bacon dikwijls verstand neemt voor de geest, waarin hij verschilt van Descartes. Zonder me dus veel te bekommeren om de andere oorzaken als zijnde van geen belang, zal ik van deze aantonen dat ze onjuist is, hetgeen zij ook zelf gemakkelijk hadden kunnen inzien, als ze slechts hierop hadden gelet dat de wil verschilt van deze of gene wilshandeling op dezelfde wijze als de witheid verschilt van dit of dat witte of ook de mensheid verschilt van deze of gene mens, en dat het dan ook even onmogelijk is de wil de oorzaak van deze of gene wilshandeling te zien als in de mensheid de oorzaak van van Jan of Piet." (Ep. 2)

[a] Spinoza ziet oorzaken 1-3 als minder belangrijk omdat 'Bacon dikwijls verstand neemt voor de geest'

Cf. **Bacons punten 1-3 zijn an sich niet zo verkeerd!** Het probleem is dat Bacon onvoldoende duidelijk differentieert tussen verstand & andere faculteiten van de geest. **Punten 1-3 worden door Spinoza zelf ook verdedigd; het verschil is dat Spinoza deze dwalingen associeert met de verbeelding, en niet het verstand!**

[b] Spinoza merkt op dat Bacons eigen methodologie voldoende aanknopingspunten gaf om zijn dwaling m.b.t. een 'vrije' wil zelf te doorzien.

Cf. **Bacon stelde net zoals Spinoza dat zogenaamde universalia niet meer zijn dan imaginaire abstracties!** Waarom hij deze reflectie niet consequent doortrok naar de notie 'wil' is daarom [althans Spinoza] een raadsel (of op z'n minst een gemiste kans)

Dus: deze zeer kritische visie op Bacons ontologie (zijn visie op de eerste oorzaak) en bij uitbreiding de menselijke geest wordt vergezeld van reflecties die wijzen op:

- ✓ Spinoza's grondige bekendheid met het baconiaanse systeem
- ✓ Spinoza's eigen affiniteit met de baconiaanse idols [die hij niettemin uitsluitend associeert met de verbeelding]
- ✓ Spinoza's bevestiging van de potentie die Bacons methodologie in zich draagt: Bacons benadering was verre van verkeerd; hij paste zijn eigen denken echter niet consequent door (had hij dit wel gedaan, dan zou ook hij de fictie van een 'vrije wil' kunnen doorzien)

+

- ✓ weinigen zullen ontkennen dat ondanks Spinoza's harde kritiek op Descartes, de invloed van die laatste op Spinoza's denken ontegensprekelijk is. Spinoza's kritiek op Bacon in deze briefwisseling hoeft dus zeker niet als een totale afwijzing van het Baconiaanse denken worden gezien!

een andere brief van Spinoza lijkt dit ook uitdrukkelijk te bevestigen!

Spinoza's correspondentie met Johan Bouwmeester (1666)

Spinoza: "Ik kom nu tot uw vraag, die als volgt luidt: Bestaat er een of andere **methode**, of kan er een methode bestaan zodanig, dat wij daarmee bij het overdenken van de meest verheven dingen, zonder te struikelen en zonder tegenzin, steeds verder kunnen gaan? Of is het zo dat onze geest, evenals ons lichaam, onderworpen is aan toevalligheden, en dat onze gedachten meer door geluk dan door wijsheid worden bestuurd?" (Ep. 37)

Spinoza antwoord bevestigend:

- "ik zal aantonen dat er noodzakelijkwijs een methode moet bestaan, volgens welke wij onze **heldere en duidelijke voorstellingen** kunnen besturen en met elkaar verbinden, en dat het verstand niet, zoals het lichaam, aan toevalligheden is onderworpen" (Ep. 37)
- "De **heldere en duidelijke voorstellingen die wij ons vormen hangen uitsluitend af van onze natuur** en haar bepaalde, vaste wetten, dat wil zeggen van onze absolute macht, en niet van het toeval [...] wat de overige voorstellingen betreft geef ik toe dat die in de hoogste mate van het toeval afhangen." (Ep. 37)

cf. activiteit [verstand] *versus* passiviteit [verbeelding]

vervolgens komt ook Bacon ter sprake

Spinoza: “Hieruit blijkt dus duidelijk hoe de ware methode moet zijn en waarin zijn bij voorkeur bestaat, namelijk uitsluitend in de **kennis van het zuivere verstand** en van zijn natuur en wetten. Om deze kennis te verwerven is het bovenal noodzakelijk **onderscheid te maken tussen verstand en verbeelding**, anders gezegd tussen ware ideeën en de overige, namelijk de fictieve, onware, twijfelachtige en in het algemeen alle ideeën die alleen van het geheugen afhangen. **Om dit te begrijpen, althans voor zover de methode dit vergt, is het niet nodig om de natuur van de geest via zijn eerste oorzaak te kennen; het is voldoende een korte beschrijving op te stellen van de geest of zijn voorstellingen [historiola mentis] op de wijze waarop Bacon ons dat leert.**” (Ep. 37)

Cf. hier een bijzonder positieve waardering van de baconiaanse methode: het opstellen van een baconaanse ‘kleine geschiedenis van de geest’ als een **essentiële tool om vat te krijgen op het onderscheid tussen verstand en verbeelding**

Baconiaanse geschiedenis?

Spinoza’s (onafgewerkte) **Verhandeling over de verbetering van het Verstand** geeft een indicatie van de manier waarop Spinoza dit opvatte: het verzamelen en catalogiseren/systematiseren van bepaalde kennis, in casu het ophoesten van de verschillende soorten percepties en hun eigenschappen

“De orde welke wij bij ons denken van nature volgen, eist nu dat ik hier begin met een opsomming van alle wijzen van voorstellen en begripsvorming” [TIE, p. 449]

Belangrijk: Spinoza's 'kleine geschiedenis van de geest' – alhoewel Baconiaans in inspiratie – verschilt niettemin fundamenteel van Bacons eigen *historiala mentis*:

- **al onze ideeën of percepties komen van buitenaf:** “Man is Nature’s agent and interpreter; he does and understands only as much as he has observed of the order of nature in fact or by inference; he does not know and cannot do more” (NO, p. 33)
- **het verstand is niet in staat om de rijkdom/volheid van de natuur te bevatten:** “The subtlety of nature far surpasses the subtlety of [...] intellect, so that men’s fine meditations, speculations and endless discussions are quite insane, except that there is no one who notices” (NO, p. 34)
cf. het verstand is een tot fouten geneigd vermogen dat voortdurend in toom moet worden gehouden door observatie en experiment
- **alle wegen naar kennis moeten beginnen met zintuiglijke waarneming; de inductieve methode zorgt voor een correcte toepassing van de rede op die waarneming:** “the way to investigate and discover truth: from sense and particulars, rising in a gradual and unbroken ascent to arrive at last at the most general axioms; this is the true way, but it has not been tried.” (p. 36)
- **sommige ideeën ontstaan niet door ‘random experience’, maar vinden hun oorsprong in het denken zelf:** “De voorstellingen, die wij als klaar en duidelijk erkennen, schijnen zo uitsluitend en noodwendig uit onze aard voort te vloeien, dat zij blijkbaar alleen van ons eigen denkvermogen afhangen” (TIE, p. 490)
- **de ideeën van het intellect gaan gepaard met de zekerheid dat zij de wereld weergeven zoals die op zichzelf is:** “Dat het verstand zekerheid insluit, dat wil zeggen dat het weet dat een ding in werkelijkheid is, zoals het in zijn voorstelling bestaat. (TIE, p. 489)
- **Spinoza stelt dat er twee bronnen van kennis zijn: de zintuigen, en de universele intellectuele axioma’s:** “Als iemand de mensen iets wil raden of ontraden dat uit zichzelf niet bekend is, moet hij, opdat zij zijn zienswijze aanvaarden, zijn standpunt afleiden uit wat reeds is toegegeven, en hen *door middel van de ervaring of de rede overtuigen, dat wil zeggen door dingen waarvan zij het voorkomen in de natuur door de zintuigen hebben ervaren of door verstandelijke axioma’s, die uit zichzelf bekend zijn.* Maar als de ervaring niet zodanig is dat zij helder en onderscheiden begrepen wordt, zal zij, ook al overtuigd zij de mens, toch op het verstand niet dezelfde indruk kunnen maken en zijn nevels evenzeer verdrijven, als wanneer de te onderrichten zaak alleen uit verstandelijke axioma’s wordt afgeleid, dat wil zeggen alleen uit de kracht van het verstand en zijn orde in het begrijpen, vooral wanneer de kwestie gaat over een geestelijke zaak, die op geen enkele wijze binnen het bereik van de zintuigen komt” (TTP 5, §14)
- **Noot: dit alles verklaart waarom Spinoza in de Ethica terugvalt op de geometrische methode. Daar houdt Spinoza zich bezig met een bespreking van ‘geestelijke zaken’ die buiten het bereik van de zintuigen liggen**

Wat weten we ondertussen:

In de **brief aan Oldenburg** wordt Spinoza's scherpe kritiek op Bacons visie op de eerste oorzaak & de menselijke geest vergezeld van reflecties die wijzen op:

- ✓ Spinoza's grondige bekendheid met het baconiaanse systeem
- ✓ Spinoza's affiniteit met de baconiaanse idols [dwalingen van het denken die hij niettemin uitsluitend associeert met de verbeelding]
- ✓ Spinoza's bevestiging van de potentie die Bacons methodologie in zich draagt: Bacons benadering was verre van verkeerd; hij paste zijn eigen denken echter niet consequent door (had hij dit wel gedaan, dan had ook hij de fictie van een 'vrije wil' kunnen doorzien)

In de **brief aan Bouwmeester** zien we dezelfde dualiteit terugkomen

- ✓ Spinoza omarmt de Baconiaanse methode om de diverse soorten ideeën te ordenen; het opstellen van een baconaanse 'kleine geschiedenis van de geest' fungeert als een essentiële tool om vat te krijgen op het onderscheid tussen verstand en verbeelding
- ✓ Spinoza's toepassing van deze methodologie leidt niettemin tot radicaal verschillende conclusies: in tegenstelling tot Bacon is Spinoza van mening dat een *historiola mentis* **het intellect** onthult als een vermogen die **volmaakte kennis** kan verschaffen **van de algemene, universele structuren van God/Natuur**

Dit alles verklaart waarom de *Ethica* in essentie *niet als Baconiaans* kan worden gezien: Spinoza's beschrijving van God in **Deel I beroept zich uitdrukkelijk niet op de constructie van een 'natural history', noch treffen we er inductieve gevolgtrekkingen aan!**

Universiteit Utrecht

De rol van een Baconiaanse *historiola mentis* is hiermee nog niet uitgespeeld!

- **Spinoza omarmt dus de Baconiaanse methode om de diverse soorten ideeën te ordenen:** het opstellen van een 'kleine geschiedenis van de geest' als een essentiële tool om vat te krijgen op het onderscheid tussen verstand en verbeelding
- Merk op dat Spinoza het belang van zo'n *historiola mentis* associeert met een **fase in ons filosofisch ontwikkelingsproces** dat losstaat van of voorafgaat aan de opbouw van een metafysisch wereldbeeld via intellectuele axioma's:

"het [is] bovenal noodzakelijk onderscheid te maken tussen verstand en verbeelding [...] Om dit te begrijpen, althans voor zover de methode dit vergt, **is het niet nodig om de natuur van de geest via zijn eerste oorzaak te kennen**; het is voldoende een korte beschrijving op te stellen van de geest of zijn voorstellingen [*historiola mentis*] op de wijze waarop Bacon ons dat leert." (Ep. 37)

- De literatuur maakt in deze context vaak een onderscheid tussen Spinoza's 'provisionele ethiek' enerzijds en Spinoza's 'eindmoraliteit' [zie vb. De Dijn en Matheron]

Eenvoudig gesteld: alhoewel *beatitudo* [het realiseren van *amor dei intellectualis*] uiteindelijk vereist dat zaken worden begrepen via hun eerste oorzaken – de intuïtieve kennis van dingen *sub specie aeternitatis* – **vereist het alledaagse leven vaak een andere, meer pragmatische benadering**

Reflecties over het belang van een 'provisionele moraliteit' zien we zowel terugkomen in de TIE en Ethica:

- In de TIE geeft Spinoza een opsomming van drie "levensregelen" (**vivendi regulae**) die ons helpen bij onze dagelijkse afwegingen met betrekking tot (a) onze omgang met anderen in de samenleving, (b) zinnelijke genot, en (c) het verwerven van rijkdom en andere wereldse goederen die nodig zijn voor het behoud van leven en gezondheid (TIE, p. 448).

Cf. filosofen blijven mensen; het is belangrijk dat ook zij snel een *modus vivendi* ontwikkelen ten aanzien van anderen en wereldse goederen

- Ook in de Ethica wordt het belang benadrukt van het vaststellen van bepaalde "juiste leefregels" (**recta vivendi ratio**) die zijn bedoeld zijn om de moeilijker taak van het bereiken van intellectuele liefde voor God te faciliteren:

"zolang wij geen perfecte kennis van onze hartstochten hebben, is dus het beste wat wij kunnen doen een juiste levenswijze of met andere woorden bepaalde leefregels bedenken" (EVP10s)

Cf. Volgens Spinoza moeten we een aantal leefregels "in het geheugen prenten" – bijvoorbeeld "dat men haat door liefde of edelmoedigheid moet overwinnen en niet met haat moet beantwoorden" – en deze voortdurend toepassen op de specifieke gevallen die we in het dagelijks leven vaak tegenkomen (EVp10s)

Belangrijk: de realisatie en toepassing van deze leefregels wordt volgens Spinoza gefaciliteerd door het opdoen van **empirische kennis over de verschillende karakters, daden en ook ondeugden van de mens:**

- “hoe meer wij immers de gewoonten en levensomstandigheden van de mensen – die uit niets beter gekend kunnen worden dan uit hun handelingen – hebben bestudeerd en hoe beter wij ze kennen, hoe voorzichtiger wij onder hen zullen kunnen leven en hoe beter wij onze handelingen en ons leven zullen kunnen aanpassen aan hun aard” (TTP 4.6)
- Terwijl hij kritiek levert op “hekeldichters” die “naar hartenlust het menselijke lot bespotten”, op theologen die het menselijke lot “verwensen”, en op “melancholici die de mensen verachten en dieren bewonderen”, schrijft Spinoza dat **“het veel beter en verheffender is om de daden van mensen te beschouwen”** (EIVP35s).
- “Wij hebben bijvoorbeeld als leefregel aangenomen dat men haat door liefde of edelmoedigheid moet overwinnen en niet met haat moet beantwoorden. Om dit gebod van de rede waar het te pas komt steeds voor ogen te hebben, moet men zich dikwijls **op het gewone onrecht van de mensen bezinnen** en erover nadenken hoe en langs welke weg deze het best door edelmoedigheid afgeweerd wordt (EVp10s). Zo verbinden wij het beeld van onrecht met de voorstelling van deze leefregel en staat hij ons steeds voor ogen, wanneer ons onrecht wordt aangedaan.” (EVp10s)

Deze nadruk op het belang van het overdenken van het handelen van mensen, inclusief hun karakters en ondeugden is een Baconiaanse claim bij uitstek!!

- In een sectie van *De Augmentis* [**aanwezig in Spinoza's bibliotheek!**] benadrukt Bacon systematisch hoe belangrijk **de kennis van 'de verschillende karakters en disposities'** is voor 'moraal en beleid' (Works V, 21).
- "The science of negotiation *has not hitherto been handled in proportion to the importance of the subject*, to the great derogation of learning and the professors thereof. For from this root springs chiefly that evil, with which the learned have been branded; 'That there is no great concurrence between **learning and practical wisdom.**' For if it be rightly observed, ... **the wisdom of behavior** is by learned men for the most part despised, as a thing servile, and moreover an enemy to meditation ... [but] if books [of this kind] were written ... I doubt not but learned men with little experience would far excel men of long experience without learning, and outshoot them (as they say) in their own bow. (Works V, 35)

- Bacon houdt daarom een pleidooi voor een grondige **studie van de uiteenlopende karakters van mensen** inclusief de:
 - “**features and lineaments of which they [characters] are composed, the various combinations and arrangements of which all characters whatever are made up, showing how many, and of what natures these are, and how connected and subordinate to one another; that so we may have a scientific and accurate dissections of minds and character, and that from the knowledge thereof better rules may be framed for the treatment of the mind.**” (Works V, 22)
- Cruciaal hierbij is de noodzaak om onszelf ook ten volle te confronteren met de **gebreken/ondeugd**en van mensen:
 - “**a virtuous and honest man can do no good upon those that are wicked, to correct and reclaim them, without first exploring all the depths and recesses of their malice**” (Works V, 17).
- Deze ‘**kennis van de verschillende karakters en disposities**’ kunnen we volgens Bacon het beste realiseren door de studie van ‘**civil history**’
 - Cf. het werk van geschiedkundigen en poëten: “for a character so worked into the narrative gives a better idea of the man, than any formal criticism and review can” (Works V, 21).
 - Bacon verwijst o.a. naar Livius, Tacitus, Thucydides, Polybius, Caesar, Machiavelli & Guicciardini

- Opmerkelijk is dat Spinoza's brief aan Bouwmeester gemodelleerd lijkt te zijn op Bacons beschrijving van dit alles in *De Augmentis*:

Bacons bespreking van het belang van 'civil history' voor het **ontwikkelen van een taxonomie van menselijke karakters**, passies, en ondeugden gaat gepaard met een systematisch benadrukken van:

- "**constant meditation and a steadfast mind**"
- het volgen van "**precepts for living**"

➤ Bouwmeester moet volgens Spinoza grip krijgen op het onderscheid tussen verstand en verbeelding

➤ Spinoza voegt hier echter ook het volgende aan toe: "met deze weinige woorden meen ik de ware methode te hebben uiteengezet. [...] Overigens moet ik u er wel op wijzen dat hiervoor een **voortdurend karakter en een grote doelbewustheid** vereist is. Om dit alles te hebben is het in de eerste plaats nodig de manier van **leven naar een vast plan** in te richten en zich een bepaald doel voor ogen te stellen."

Dit alles toont aan dat Bacon een veel belangrijker rol speelt in het denken van Spinoza dan doorgaans wordt aangenomen!

- In de brief aan Bouwmeester omarmt Spinoza de baconiaanse methode om de diverse soorten ideeën te identificeren en ordenen:
 - ✓ het opstellen van een taxonomie van de voorstellingen fungeert als een essentiële tool om goed vat te krijgen op het onderscheid tussen verstand en verbeelding.
 - ✓ de brief kan bijkomend ook gelezen worden als een pleidooi voor 'civil history' als een repository van nuttige ervaringskennis dat ons toelaat dieper inzicht te krijgen in dit onderscheid

Het belang van een baconiaanse taxonomie van onze diverse ideeën [inclusief het bestuderen van civil history die dit verder aanschouwelijk maakt] **manifesteert zich dus ook in Spinoza's reflecties over provisionele moraliteit in de TIE & Ethica!**

Wat weten we ondertussen:

In de **brief aan Oldenburg** wordt Spinoza's **scherpe kritiek** op Bacons visie op de eerste oorzaak & de menselijke geest vergezeld van reflecties die wijzen op:

- ✓ Spinoza's grondige bekendheid met het baconiaanse systeem
- ✓ Spinoza's affiniteit met de baconiaanse idols [dwalingen van het denken die hij niettemin uitsluitend associeert met de verbeelding]
- ✓ Spinoza's bevestiging van de potentie die Bacons methodologie in zich draagt: Bacons benadering was verre van verkeerd; hij paste zijn eigen denken echter niet consequent door

In de **brief aan Bouwmeester** zien we dezelfde dualiteit terugkomen

- ✓ Spinoza omarmt de Baconiaanse methode om de diverse soorten ideeën te ordenen; het opstellen van een baconaanse 'kleine geschiedenis van de geest' fungeert als een essentiële tool om vat te krijgen op het onderscheid tussen verstand en verbeelding
- ✓ Spinoza bevestigt Bacons methodologische claim dat dit verschil verder inzichtelijk kan worden gemaakt door de studie van civil history; civil history toont ons de passies 'in action', wat op zijn beurt bijdraagt tot de succesvolle realisatie van een praktische provisionele moraliteit [relevant bij TIE & Ethica]
- ✓ Spinoza's toepassing van deze methodologie leidt niettemin ook tot radicaal verschillende conclusies: in tegenstelling tot Bacon is Spinoza van mening dat een *historiola mentis* **het intellect** onthult als een faculteit die **volmaakte kennis** kan verschaffen **van de algemene, universele structuren van God/Natuur**

Hoewel de Baconiaanse methode ons niet kan helpen bij de opbouw van een metafysisch wereldbeeld – enkel het intellect kan volmaakte kennis verschaffen van de algemene, universele structuren van God/Natuur – betekent dit dus niet dat Spinoza het belang van Baconiaanse ervaringskennis onderkent!

Dit alles zien we tenslotte ook terugkeren in de TTP, dat eveneens op baconiaanse leest is geschoeid!

Spinoza past de Baconiaanse inductieve methode toe op de studie van de bijbel!

“Om deze methode hier nu in een paar woorden samen te vatten, zeg ik **dat de methode van bijbelverklaring niet verschilt van de methode van verklaren van de natuur, doch daarmee geheel overeenkomt**. Want zoals de methode van verklaren van de natuur hierin bestaat, dat men een beschrijving opstelt van de natuur, waaruit men als uit vaste gegevens concludeert tot definities van de natuurlijke dingen, zo is het ook noodzakelijk voor het verklaren van de Schrift dat wij een zuivere beschrijving ervan opstellen, en daaruit als uit zekere gegevens en beginselen gerechtvaardigde gevolgtrekkingen maken omtrent de bedoeling van de auteurs van de bijbel.” (TTP 7.2)

Noot 1: dat Spinoza zich hier modelleert op Bacon werd reeds door velen opgemerkt: Zac, Preuss, Donagan, Rosenthal, Smith, Fraenkel, Bordoli, Klajinman

Noot 2 : opmerkelijk dat Spinoza deze inductieve methode gelijkstelt met de methode om de natuur te bestuderen [de Ethica zelf gaat niet zo te werk!]

Oplossing: Spinoza differentieert tussen de ‘**common order of nature**’ [de wereld zoals die zich aan ons manifesteert via de verbeelding – zie vb. E2P29C] & ‘**the order of intellect**’ [de wereld zoals we die kennen via de tweede of de derde vorm van kennis – zie vb. EVP10]

Spinoza lijkt de inductieve methode – zoals we onmiddellijk zullen zien – vooral toe te passen op het organiseren van data die we via de verbeelding kennen

Bacon: wetenschappelijke methode heeft 3 opeenvolgende stadia:

1. **De constructie van een 'natural and experimental history'**: de verzameling van data d.m.v. observatie (NO I. 100; a '**ministration to the sense**'), het op een correcte en overzichtelijke wijze ophoeven van deze gegevens (NO I. 101-102; a '**ministration to the memory**').
2. **Het opstellen van axioma's** op basis van de verzameling waargenomen verschijnselen (NO I. 103) **d.m.v. "legitimate induction**, which is the very key of interpretation." (NO II.10; '**a ministration to the mind**')
3. **Het toetsen van die axioma's aan de hand van verdere waarnemingen & het afleiden van nieuwe bijzonderheden uit deze axioma's**, zodat de axioma's hun reikwijdte en algemeenheid kunnen bevestigen (NO I. 106).

Spinoza: de interpretatie van de bijbel heeft 3 opeenvolgende stadia:

1. **De constructie van een geschiedenis van de Bijbel** ("to interpret Scripture it is necessary to prepare a straightforward history of Scripture" TTP 7.7; III/ 98).
2. **De afleiding van algemene principes uit deze geschiedenis:** "the first thing to be sought from the history of Scripture is what is most universal, what is the basis and foundation of the whole of Scripture, and finally, what all the Prophets commend in it as an eternal teaching" (TTP 7.27; III/102)
3. **Het afleiden van bepaalde, meer specifieke leerstellingen uit deze algemene principes** ("Once we rightly know this universal teaching of Scripture, we must next proceed to other, less universal things" TTP 7.29; III/103). De onderzoeker evalueert bepaalde profetische leerstellingen in het licht van de algemene leer van de Bijbel.

Ook bij toepassing van de eerste stap – de constructie van een geschiedenis van de Schrift – volgt Spinoza een baconiaanse werkwijze

1. 'a ministration to the sense': we verzamelen alle uitspraken uit elk boek en houden rekening met/noteren:
 - De eigenschappen van de taal in welke ze geschreven zijn (TTP 7.15; III/99-100)
 - De historische omstandigheden van elk boek: het leven, het karakter en de bezorhdheden van de respectievelijke auteurs, en het beoogde publiek (TTP 7.23; III/101).
 - Inclusief de receptie van het werk en de manier waarop het in de canon is opgenomen (TTP 7.23; III/101).
2. 'a ministration to the memory': we organiseren de gezegden uit elk boek "onder hoofdrubrieken, zodat we alle items over hetzelfde onderwerp gemakkelijk kunnen terugvinden" (TTP 7.16; III/100)
3. 'a ministration to the mind': de interpreter probeert de betekenis van complexe of onduidelijke uitspraken aan de hand van een bepaalde methode te 'ontrafelen'

Welke methode? We moeten vermijden dat we „de betekenis van de Schrift verdraaien volgens de dictaten van ons eigen verstand en volgens onze eigen vooropgezette meningen" (TTP 7.22; III/101). Hoe: focussen op de letterlijke betekenis van de uitspraken. Metaforische uitleg is slechts in beperkte gevallen toegestaan.

Spinoza's toepassing van de baconiaanse methode op de interpretatie van de Schrift leidt niettemin tot niet-baconiaanse resultaten!

- Eerder behandelden we Bacons demarcatie tussen natuurfilosofie [het boek van de natuur dat Gods vermogen/power manifesteert] en theologie [de bijbel die Gods wil manifesteert]

van belang hier: **wie het geloof afmeet aan rationale standaarden dwaalt! Bacon bevestigt systematisch de goddelijke oorsprong en de transcendente aard van de Schrift:**

- ✓ The Scriptures are "given by inspiration" (Adv. Learn, 294). Ze bevatten een specifieke vorm van kennis die de grenzen van het menselijk verstand overstijgt.
- ✓ Zij die het domein van de theologie betreden "shall step out of the bark of human reason." [...] "The stars of philosophy no longer supply their light." (Works V, 111). "Sacred theology ought to be derived from the word and oracles of God, and not from the light of nature, or the dictates of reason" (Works V, 112).
- ✓ Bacon citeert Isaiah 8:20: "to the law and to the testimony: if men do not according to this word, it is because there is no light in them." Dit, Bacon vervolgt, "holds not only in those great mysteries which concern the Deity, the Creation, and the Redemption; but it pertains likewise to a more perfect interpretation of the law moral, 'love your enemies;' 'do good to them that hate you,' and so on." **De leerstellingen van de bijbel moeten omarmd worden "by a voice beyond the light of nature"** (Works V, 112; see also Adv. Learn., 289)

De inductieve methode kan volgens Bacon bijgevolg niet op de Schrift worden toegepast!

- de Heilige Schrift bezit kennis die het menselijk begrip oneindig te boven gaat:

“the dictates of Scripture are written to the hearts of men, and comprehend the vicissitudes of all ages; with an eternal and certain foreknowledge of all heresies, contradictions, and differing and changing estates of the Church, as well in general as of the individual elect” (Ibid.; see also Adv. Learning., 296)
- Als we aan Bijbelpassages een vaste en eenduidige betekenis zouden toekennen, zou dat de kracht van de Schrift als onuitputtelijk instrument voor geestelijke leiding verminderen:

“the dictates of Scriptures ... are not to be interpreted only according to the latitude and obvious sense of the place; or with respect to the occasion whereon the words were uttered; or in precise context with the words before or after; or in contemplation of the principal scope of the passage; but we must consider them to have in themselves, not only totally or collectively, but distributively also in clauses and words, infinite springs and streams of doctrines, to water every part of the Church and the souls of the faithful.” (Works V, 117)
- Bijbelexegese moet zich bij voorkeur laten leiden door de preekpraktijk. De theoloog moet zich beperken tot “concise ... annotations and observations on particular texts of Scripture ... entirely unconnected” (Works V, 118).

Dus: Een alomvattende natuurhistorische analyse van de bijbel zoals Spinoza die uiteenzet in de TTP, kan/mag volgens Bacon nooit worden toegepast op de bijbelse canon!

- Het verschil tussen beide benaderingen heeft betrekking op de verschillende status die beide auteurs aan de Bijbel toekennen

Bacon: the “divinely-inspired Scriptures” should never be “explained in the same way as human writings” (Works V, 117)

Spinoza: de Bijbel moet worden behandeld zoals elk ander natuurhistorisch object. De TTP integreert de Bijbel integraal in de canon van ‘civil history’ (!):

“Maar ook al kan het geloof in [bijbelse] geschiedverhalen ons geen kennis en liefde tot God geven, toch ontkennen wij niet dat de lectuur ervan voor als leven als burger zeer nuttig is. Hoe meer wij immers de gewoonten en levensomstandigheden van de mensen – die uit niets beter gekend kunnen worden dan uit hun handelingen – hebben bestudeerd en hoe beter wij ze kennen, hoe voorzichtiger wij onder hen zullen kunnen leven en hoe beter wij onze handelingen en ons leven zullen kunnen aanpassen aan hun aard” (TTP 4.6)

Spinoza's werkwijze is bijzonder slim: de integratie van de Bijbel in de canon van civil history doet ons ook nadenken over de receptiegeschiedenis van deze geschriften!

- TTP: de Schrift = een menselijk product dat tot stand is gekomen via een complex proces van schrijven, redigeren en canonisatie
- **De transmissie van de bijbelse teksten was echter verre van problematisch:**
 - “Er ontstaat dan bij deze methode een andere moeilijkheid, dat zij een beschrijving van de bijzonderheden van alle boeken van de Schrift vergt, bijzonderheden waarvan wij echter voor het grootste deel onkundig zijn. Van vele boeken immers kennen wij de auteurs of – als men liever wil – schrijvers ofwel in het geheel niet, of wij verkeren over hen in het onzekere, zoals ik in het vervolg uitvoerig zal aantonen. [...] **Verder weten wij niet in wier handen alle boeken gevallen zijn**, noch in de bronteksten van wie al die verschillende lezingen zijn gevonden” (TTP 7.15)
 - “**Het komt maar heel zelden voor dat mensen iets precies zoals het gebeurd is vertellen, zo puur dat ze niets van hun eigen oordeel in het verhaal mengen** [...] zo zeer nemen **de vooroordelen** hen in beslag. [...] hier door komt het dat de mensen in hun kronieken en geschiedenissen meer hun eigen meningen vertellen dan de feiten zelf die gebeurd zijn. [...] **Om dit te staven zou ik veel voorbeelden kunnen aanhalen, zowel van filosofen die een historie van de natuur hebben geschreven als van kroniekschrijvers, maar dit houdt ik voor overbodig**” (TTP 6.17)

Spinoza's werkwijze is bijzonder slim: de integratie van de Bijbel in de canon van civil history doet ons ook nadenken over de receptiegeschiedenis van deze geschriften!

Mijn claim: de integratie van de Bijbel in de canon van civil history laat Spinoza toe enkele van de meest controversiële claims uit de TTP [verder] te onderbouwen:

- **Controversiële claim 1:** begrip van de bijbel vereist geen 'bovennatuurlijk licht'

"Wat ons nu nog te doen staat is het onderzoeken van de meningen die van de onze verschillen. Het eerst komt daarvoor in aanmerking de mening van hen die stellen dat het natuurlijk licht geen kracht heeft om de Schrift te verklaren, maar dat hiervoor bij uitstek een bovennatuurlijk licht nodig is. [...] *Het staat vast dat dit onjuist is, zowel omdat, zoals wij reeds hebben aangetoond, er bij het verklaren van de Schrift geen moeilijkheid ontstaat door de gebrekkige krachten van het natuurlijk licht, maar door **de onverschilligheid, om niet te zeggen de boze opzet, van de mensen die nagelaten hebben een beschrijving samen te stellen van de Schrift toen dat nog mogelijk was***" (TTP 7.19)

Spinoza associeert de notie van een bovennatuurlijk licht met gebrekkige [gecorrumpeerde?] data over de Schrift en haar geschiedenis

Spinoza's werkwijze is bijzonder slim: de integratie van de Bijbel in de canon van civil history doet ons ook nadenken over de receptiegeschiedenis van deze geschriften!

- **Controversiele claim 2:** de gangbare opvatting over wonderen (als verstoringen of schendingen van de natuurwet) heeft geen solide bijbelse grondslag!

“nergens staat dat er in de natuur iets geschiedt dat met haar wetten in strijd is of daaruit niet kan volgen, **zodat men dit de Schrift ook niet moet toedichten**” (TTP 6.22)

“Als iemand hierop goed let, en ook ziet **dat veel dingen zeer kort, geheel zonder omstandigheden en bijna verminkt verteld worden**, zal hij bijna niets in de schrift vinden waarmee men kan aantonen dat het met het natuurlijk licht in strijd is” (TTP 6.20)

“Om dus de wonderen van de Schrift te verklaren en uit de verhalen ervan te begrijpen, is het noodzakelijk **de meningen van hen die ze eerst hebben verteld en [de meningen van hen] die ze ons in geschriften hebben nagelaten**, te kennen” (TTP 6.19)

Spinoza associeert mirakels met gebrekkige [gecorrumpeerde?] data over de Schrift en haar geschiedenis

Dus

- Spinoza associeert de notie van een **bovennatuurlijk licht** & **mirakels** met gebrekkige [gecorrumpeerde?] data over de Schrift en haar geschiedenis
- Dit is het logische resultaat van Spinoza's integratie van de bijbel in het canon van civil history: de Schrift is een menselijk product dat tot stand is gekomen via een complex proces van schrijven, redigeren en canonisatie

Belangrijk hierbij:

het thema van tekstuele transmissie [en haar problematieken] is opnieuw een **Baconiaans thema par excellence!** We lezen en bestuderen boeken vanuit het perspectief van leraren en tradities, maar het werk van redacteuren, annotatoren, commentatoren en vertolkers leidt vaak tot een verdraaiing van de oorspronkelijke boodschap:

- **"the most corrected copies are often the least correct"** (De Aug, Works IV, 491).
- **"the rash diligence of some has done no little harm"** (Ibid.).

Spinoza gaat dus heel slim te werk!!! Hij integreert de bijbel in de canon van civil history (**hij past de inductieve methode toe op de bijbel**, iets wat Bacon weigerde te doen), en trekt hier vervolgens **radicale on-baconiaanse conclusies** uit (die niettemin perfect stroken met Bacons eigen visie op de problemen rond tekstuele transmissie eigen aan civil history)!

conclusie:

In de **brief aan Oldenburg** wordt Spinoza's scherpe kritiek op Bacons visie op de eerste oorzaak & de menselijke geest vergezeld van reflecties die wijzen op:

- ✓ Spinoza's grondige bekendheid met het baconiaanse system; zijn affiniteit met de baconiaanse idols
- ✓ Spinoza's bevestiging van de potentie die Bacons methodologie in zich draagt: Bacons benadering was verre van verkeerd; hij paste zijn eigen denken echter niet consequent door

In de **brief aan Bouwmeester** zien we dezelfde dualiteit terugkomen

- ✓ Spinoza omarmt de Baconiaanse methode om de diverse soorten ideeën te ordenen; het opstellen van een baconaanse 'kleine geschiedenis van de geest' fungeert als een essentiële tool om vat te krijgen op het onderscheid tussen verstand en verbeelding
- ✓ Spinoza bevestigt Bacons methodologische claim dat dit verschil verder inzichtelijk kan worden gemaakt door de studie van civil history; civil history toont ons de passies 'in action', wat op zijn beurt bijdraagt tot de succesvolle realisatie van een praktische provisionele moraliteit [relevant bij TIE & Ethica]
- ✓ Spinoza's toepassing van deze methodologie leidt niettemin tot radicaal verschillende conclusies: in tegenstelling tot Bacon is Spinoza van mening dat enkel het intellect volmaakte kennis kan verschaffen van de algemene, universele structuren van God/Natuur

Ook in de **TTP** zien de deze dualiteit vis-a-vis Bacon terugkomen:

- ✓ Spinoza past de Baconiaanse inductieve methode toe op de bijbel, iets wat Bacon weigerde te doen
- ✓ hier trekt hier radicaal on-baconiaanse conclusies uit (die niettemin perfect stroken met Bacons eigen visie op de problemen rond tekstuele transmissie eigen aan civil history)!

Dit lange verhaal in een nutshell:

Hoewel de Baconiaanse methode ons *niet* kan helpen bij de opbouw van een metafysisch wereldbeeld – enkel het intellect kan volmaakte kennis verschaffen van de algemene, universele structuren van God/Natuur – **betekent dit dus niet dat Spinoza het belang van Baconiaanse ervaringskennis onderkent!**

Dankjewel!

Literatuur

- Jo Van Cauter, "Spinoza on History, Christ, and Lights Untamable." Dissertatie, Universiteit Gent, 2016
- Jo Van Cauter, 'Wisdom as a Meditation on Life: Spinoza on Bacon and Civil History,' *British Journal for the History of Philosophy*, 24/1 (2015), 1-23
- Jo Van Cauter & Daniel Schneider, 'Spinoza: A Baconian in the TTP, but not in the Ethics?', *Philosophies* 6, no. 2: 32 (2021); Special Issue "Spinoza's Theological-Political Treatise (1670–2020). Commemorating A Long-Forgotten Masterpiece".

Bacon en Baconiana in de 17de -eeuwse Nederlandse Republiek

- “the steady flow of Baconiana from the Dutch printing presses from 1633 onwards, most of the time in Latin and occasionally only in Dutch, shows that **Bacon's works were much in demand in learned circles**” (Verbeek, ‘Dutch Philosophy Between Bacon and Descartes’, 6).
- In de loop van de eeuw verschenen er maar liefst **vijfenveertig drukken van zijn werken** (Dibon, ‘Sur la reception de l'oeuvre de F. Bacon en Hollande dans la première moitié du XVIIe siècle’, 91–115).
- Edities van *Sapienta Veterum*, *New Atlantis*, *Novum Organum*, *Sylva Sylvarum*, Bacon's *Essays* and *De Augmentis Scientiarum* circuleerden, and in 1653 stelden de Amsterdamse **Elsevier broers** een verzamelde werk samen (Verbeek, ‘Dutch Philosophy Between Bacon and Descartes’, 6; for a full list of editions, see Gibson, Francis Bacon).

Spinoza?

- toegang tot ***Novum Organum***
- zijn bibliotheek bevatte een kopie van *Sermones Fideles, Ethici, Politici, oeconomici: Sive Interiora Rerum. Accedit Faber Fortunae &c.*, **een Latijnse 1641 editie van Bacons Essays** (1625). Deze editie bevatte ook materiaal uit Boek VIII van *De Augmentis Scientiarum*: Hoofdstuk 2 (‘Consilia quaedam de Negotiis ex Parabolis aliquibus Salomonis’ & **Faber Fortuna sive doctrina de ambitu vita**) en delen van hoofdstuk 3 (viz. ‘de Certitudine Legum per Aphorismos’)

Bacon over de 'science of negotiation'

"The science of negotiation has not hitherto been handled in proportion to the importance of the subject, to the great derogation of learning and the professors thereof. For from this root springs chiefly that evil, with which the learned have been branded; *'That there is no great concurrence between learning and practical wisdom.'* **For if it be rightly observed, ... the wisdom of behavior is by learned men for the most part** despised, as a thing servile, and moreover an enemy to meditation ... [but] if books [of this kind] were written ... I doubt not but learned men with little experience would far excel men of long experience without learning, and outshoot them (as they say) in their own bow. (Works V, 35)

Spinoza en het praktische nut van ervaringskennis

- “Als iemand de mensen iets wil raden of ontraden [moet hij] hen **door middel van de ervaring of de rede overtuigen**, dat wil zeggen door dingen waarvan zij het voorkomen in de natuur door de zintuigen hebben ervaren of door verstandelijke axioma’s, die uit zichzelf bekend zijn” (TTP 5, § 14)
- “I know only from report my date of birth, and who my parents were, and similar things, which I have never doubted. By random experience I know that I shall die, for I affirm this because I have seen others like me die, even though they had not all lived the same length of time and did not all die of the same illness. Again, I also know by random experience that oil is capable of feeding fire, and that water is capable of putting it out. I know also that the dog is a barking animal, and man a rational one. **And in this way [the first kind of knowing] I know almost all the things that are useful in life.**” (TIE, pp. 13–14)

Spinoza en Bouwmeester

- Hoewel het antwoord van Bouwmeester verloren is gegaan, wijst de context erop dat Bouwmeester **moeite** had **met Spinoza's filosofie** en daarom enige aarzeling voelde over de vruchtbaarheid van hun briefwisseling (Garrett, Meaning in Spinoza's Method, 77).
- Spinoza doet echter zijn uiterste best om zijn vriend gerust te stellen over zijn 'bekwaamheden', en neemt diens vrees weg dat hij 'iets zou vragen of voorstellen dat een geleerde onwaardig is' (Ep. 28, 840).
- Bouwmeester – doctor in de geneeskunde – legde zich vooral toe op de studie van literatuur, taalkunde en theaterwetenschappen (Meinsma, Spinoza en zijn kring, 151, 439).

cf. 'civil history' het interessegebied bij uitstek van Bouwmeester

'power is knowledge' gevisualiseerd: Bacons *New Atlantis*

Bensalem en 'The House of Solomon'

"The end of our foundation is the knowledge of causes, and secret motions of things; and the enlarging of the bounds of human empire, to the effecting of all things possible."

"We have also a number of artificial wells and fountains, made in imitation of the natural sources and baths; as tinted upon vitriol, sulphur, steel, brass, lead, nitre, and other minerals. And again we have little wells for infusions of many things, where the waters take the virtue quicker and better, than in vessels or basins. **And amongst them we have a water which we call Water of Paradise, being, by that we do to it made very sovereign for health, and prolongation of life.**

"We have also great and spacious houses where we **imitate and demonstrate meteors; as snow, hail, rain, some artificial rains of bodies and not of water, thunders, lightnings;** also generations of bodies in air; as frogs, flies, and divers others. [...]

"We have also certain chambers, which we call **Chambers of Health**, where we qualify the air as we think good and proper for the cure of divers diseases, and preservation of health."

"We have also means to make divers plants rise by mixtures of earths without seeds; and likewise to **make divers new plants**, differing from the vulgar; and to make one tree or plant turn into another."

"We have also parks and enclosures of **all sorts of beasts and birds which we use not only for view or rareness, but likewise for dissections and trials**. Wherein we find many strange effects; as continuing life in them, though divers parts, which you account vital, be perished and taken forth; resuscitating of some that seem dead in appearance; and the like. **By art likewise, we make them greater or taller than their kind is; and contrariwise dwarf them**"

"We have dispensatories, or shops of medicines. Wherein you may easily think, if we have such variety of plants and living creatures more than you have in Europe, (for we know what you have,) the simples, **drugs, and ingredients of medicines**, must likewise be in so much the greater variety ...

"We have also certain chambers, which we call **Chambers of Health**, where we qualify the air as we think good and proper for the cure of divers diseases, and preservation of health."

"We have also means to make divers plants rise by mixtures of earths without seeds; and likewise to **make divers new plants**, differing from the vulgar; and to make one tree or plant turn into another."

"We have also parks and enclosures of **all sorts of beasts and birds which we use not only for view or rareness, but likewise for dissections and trials**. Wherein we find many strange effects; as continuing life in them, though divers parts, which you account vital, be perished and taken forth; resuscitating of some that seem dead in appearance; and the like. **By art likewise, we make them greater or taller than their kind is; and contrariwise dwarf them**"

"We have dispensatories, or shops of medicines. Wherein you may easily think, if we have such variety of plants and living creatures more than you have in Europe, (for we know what you have,) the simples, **drugs, and ingredients of medicines**, must likewise be in so much the greater variety ...

Bacon over de bekering op Bensalem:

Twenty years after the ascension of Christ, the people of Renfusa [vertaling: 'sheep like'] witnessed **"a great pillar of light"** in the sea with a large cross on top. A member of the House of Salomon declares it to be a divine miracle. When the light is gone, a chest remains "dry, and not wet at all with water", carrying the Old and New Testament and, even more miraculously, other **books of the New Testament which have not yet been written**. Moreover, the books can be read by the several language communities in the land as if they were written in their own language. "And thus," the priest concludes, "was this land saved from infidelity"

- De wetenschappers op het eiland beschikken over **"houses of deceits of the senses** ... in which they can, if they would want to, make natural phenomena look 'miraculous"
- Het eiland beschikt over 'perspective-houses' waar ze experimenten met licht uitvoeren gericht op creëren van **"delusions and deceits of the sight"**

Suggestie: religie als menselijke fabricatie: ingezet door House of Solomon als politiek instrument...

cf. religies als 'statecraft' (Bacon was bekend met Machiavelli!)

